

ANMELDELSE

hekse- og incesthysteri

Jan Guillou:

Heksenes forsvarere – en historisk reportage.

Forlaget Modtryk.

327 sider. Kr. 295,-.

Af Søren Friis Smith

'Heksenes forsvarere' handler om hvid og sort magi og især om hekse og hekseprocesserne i 1600-tallet. Læseren introduceres til den historiske scenografi forinden, da man udsatte sig for en ganske betydelig risiko for straf, hvis man fremførte en falsk anklage om trolddom eller hekseri på tinge. *Maleficium* eller 'forgørelse' havde man kendt til langt tilbage i Middelalderen. Det handlede helt i hovedsagen om forgiftning af mennesker eller dyr, altså en meget konkret anklage, hvortil svarede en lige så konkret og håndfast straf. Var forbrydelsen rettet mod mennesker, svarede straffen til den man dømte for overlagt mord. Endnu i 13-1400-tallet var folkelige forestillinger om natlige udflugter til hemmelige, orgiastiske møder med eller uden 'rideredskab' kun mildt strafværdigt, eksempelvis: "Bed så og så mange bønner, vis anger og gør det ikke igen!" (s. 22).

Forestillingerne om natlige flyvture tog sin begyndelse tidligt i 1400-tallet, men spredte sig uensartet i Europa. Mens de var veludviklede i eksempelvis Sverige, kneb det med flyveevnen i Danmark og i Norge, hvor anklagerne almindeligvis drejede sig om tyveri, blodskam, mord og hor (s. 190).

'Heksenes forsvarere' handler, som titlen antyder, i høj grad også om dem, der forsvarede de anklagede, fra distriktsdommer Mandrup Schønnebøl, der efter afhøring af mistænkte, der sad i fængslernes heksehuller i Finmarken i det nordlige Norge, og frikendte dem, til den navnkun-

dige spanske inkvisitor Lope de Vega Salazar Frías, der, i modsætning til sine kollegaer, der lagde vægt på bekendelser, tillagde beviser afgørende vægt. Det betød at ikke under 5000 kvinder undgik bålet i 1600-tallets Spanien (s.288).

Børnenes rolle som hekseangivere er også beskrevet. Den viser sig også at være meget ujævnt geografisk udbredt, mens den på handleplanet var bemærkelsesværdigt ensartet. Særlig betydningsfuld var den i Baskerlandet omkring 1610 og i Sverige omkring 60 år senere. Helt ned i detaljerne for hvordan børnene blev bortført af heksene, og hvordan forældrene oprettede "vågestuer" ('natåbne vuggestuer og børnehaver' i nutidens sprog), for at undgå at heksene kidnappede børnene, for at tage dem med på heksesabbatten, var forholdene ens på de to lokaliteter – der jo geografisk set ligger langt fra hinanden. Som middel til at undersøge om børn havde været med på Bloksbjerg anvendte man i øvrigt også dukker i 1600-tallets Sverige. At tolke hvad børn har været udsat for gennem deres leg med dukker, er således hverken et nyt eller videnskabeligt baseret påfund (s. 112).

Sammenligningen mellem heksehysteriet i 1600-tallet og incesthysteriet i 1980- og 1990'erne er indlysende og fremdrages i bogens afsluttende kapitel. I Sverige gik dampen af terapeuters hjælp til deres kvindelige klienter med at finde erindringer frem om forfærdelige seksuelle overgreb ganske tidligt i barndommen efter at staten havde betalt mere end 10 millioner kroner i erstatning til mænd, der først var

blevet dømt, men siden var blevet frikendt. Jan Guillou noterer: "Denne epoke er imidlertid slut. Fortrængte erindringer er ikke længere mode blandt psykologerne, og den slags sager er ophørt." (s. 305). I Norge havde Bjugn-sagen en lignende effekt. Efter at man havde opfattet 29 børn som ofre (og et lignende antal voksne som gerningsmænd m/k) for seksuelle overgreb af enhver tænkelig og utænkelig art, hvis fantasifuldhed ikke stod tilbage for anklagerne mod heksene i 1600-tallet, endte det med, at én blev tiltalt – og han blev siden frifundet. Efter dette faldt antallet af anmeldelser af seksuelle overgreb på børn i Norge dramatisk (s. 306).

I Danmark har vi ikke haft en tilsvarende udvikling. Der er (endnu) ikke givet kæmpeerstatninger til fejlopfattede ofre, ligesom den eneste sag i Danmark, der kan måle sig med Bjugn-sagen, Vadstrupgårdsagen, endte med én domfældelse, – en dom der dog fra flere sider er blevet stillet spørgsmålstegn ved. Selv om de begivenheder, der i andre lande har med-

ført dramatiske fald i antallet af anmeldelser, endnu ikke har fundet sted i Danmark, har man dog også hér kunnet spore et fald i antallet af anmeldelser. Alligevel kan den, der i dagens Danmark fremfører kritik af den kritikløse tiltro til genfundne erindrings historiske korrekthed, og som stiller krav til anklagerne på linie med den spanske inkvisitor Zalazars, være sikker på at blive mødt på en måde, der har lighedspunkter med den almindelige behandling af heksene i 1600-tallet.¹⁾

Må udbredelsen af denne velskrevne bog blandt pædagoger, psykologer, læger, sagsbehandlere, jurister og andre faggrupper, der har den omtalte problematik inde på (arbejds-)livet, føre til, at besindelsen vil brede sig, også herhjemme. 'Heksenes forsvarere' får min varmeste anbefaling.

Note:

1. Halse JAA, Stevnshøj AL. Meld rent ud, Dorthe Berntsen. Politiken, 03.02.2003, 2. s. 7.

Søren Friis Smith er autoriseret klinisk psykolog:
www.sfsmith.dk